

drawer' (Schublade), biglyaz 'an iron' (Bügeleisen), firhangy 'curtains' (Vorhang), antsug 'a suit' (Anzug), fryshyck 'breakfast' (Frühstück), shuter 'broken stone' (Schotter) etc.

Direct borrowings from German to Ukrainian dialects of the investigated region are connected with the army service in Austria: urlap 'a holiday' (Urlaub), flinta 'a gun' (Flinte), ferdebungy 'manoeuvres' (Feldübungen).

The majority of German borrowings got into Ukrainian dialects through the mediator language i.e. Hungarian. For example: pryzli 'dried bread' (Brösel, hung. prézli); balta 'an axe' (Beil, hung. balta); korhaz 'hospital' (Kurhaus, hung. korház); krumpli 'potatoes' (Grungbeeren, hung. krumpli); paradychky 'tomatoes' (Paradiespfel, hung. paradicsom); tanir 'a plate' (Teller, hung. tanyer); fanky 'dumplings' (Pfannkuchen, hung. fank) etc.

Some German borrowings penetrated into Ukrainian dialects of Transcarpathia through Czech and Slovak languages: shvablyk 'a safety match' (Schwefelhölzer, slov. švablik); dylya 'the floor' (Diele, slov. dyla); knedlyky 'dumplings' (Knödel, cz. knedlik(y)) etc.

German lexical borrowings went through three level process of adaptation in a foreign language environment: 1) phonetic, 2) morphological and 3) semantic.

What concerns the process of borrowing words from German dialects into Ukrainian we should mention that it has stopped and there is no influence of the German language on the Ukrainian dialects under study. Lots of loan words used by the people of different age groups were either archaized or substituted by Ukrainian (or sometimes Russian) ones: biglyaz → an iron, antsug → a suit, blovdary → an oven, shlayer → a veil, kufer → a suitcase, shpayz → a storeroom, shtrimfy → socks. It should be noted that mostly people who belong to older generation use German loan words.

The investigation of German borrowings in the interethnic area of the Transcarpathian region is still the object of special interest for scholars. The lexemes borrowed due to interlingual contacts undergo a process of assimilation, having adapted to the language-recipient and thus becoming an integral part of a new language system.

We see the prospects of further research in the detailed study of the temporal stratification of German borrowings in Ukrainian dialects of the Transcarpathian region and their usage by people of different age groups.

**Keywords:** interlingual contacts, German borrowings, Transcarpathian region, Ukrainian dialects, phonetic, morphological and semantic adaptation

УДК 81.161.373

## КЛАСИФІКАЦІЯ ЛЕКСЕМ НА ПОЗНАЧЕННЯ ОСІБ (на матеріалі «Зведеного словничка пояснення слів з видань творів Івана Франка»)

**Л. І. ЛОНСЬКА**, кандидат філологічних наук, доцент,  
**Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького**  
E-mail: [L.Lonska@mail.ru](mailto:L.Lonska@mail.ru)

**Анотація.** У статті проаналізовано лексеми на позначення осіб за словотвірними особливостями, семантикою, походженням, уживаністю, стилістичним навантаженням і функціями. З'ясовано, що найпродуктивнішими є словотвірні моделі з формантами -ник і -ар. Деривати з суфіксом -ник представлені десятима словотвірними моделями, з суфіксом -ар – трьома. Мотиватором похідних утворень є переважно іменники, рідше – дієслова. Здійснено семантичну класифікацію аналізованих лексем, у межах якої

*виокремлено тематичні та лексико-семантичні групи. Описано лексику з поглядом її вживання, зокрема досліджено різновиди архаїзмів та історизми. За походженням виокремлено праслов'янські й запозичені (з польської, німецької, грецької, латинської, єврейської мов) лексеми. Виявлено лексеми, що не належать до літературної мови: діалектизми, арготизми, вульгаризми, лайливі слова, а також негативно конотовані лексеми (зневажливі та іронічні).*

***Ключові слова:** назви осіб, продуктивна модель, дериват, мотивувальне слово, словотвірна модель, тематична група, лексико-семантична група, архаїзм, історизм, запозичені лексеми, діалектизм, арготизм*

**Актуальність.** У повному виданні творів Івана Франка широко представлені лексеми на позначення назв осіб, значна частина їх зафіксована в сучасних лексикографічних джерелах (СУМі, Великому тлумачному словнику сучасної української мови, у Словнику іншомовних слів, у словниках діалектної лексики), інша частина слів є малозрозумілою для мовця, тому, послуговуючись «Зведеним словничком пояснення слів з видань творів Івана Франка», у який ввійшли незрозумілі слова з 55-ти і 20-ти томного видань письменника, дослідження Василя Лева «Західноукраїнські елементи мови в ранній творчості Івана Франка», Олекси Горбача «Вулично-тюремні арготизми у Франковій прозі», Михайла Онишкевича «Полонізми і діалектизми (бойкізми) та їх коментування в 20-томнику творів», «Словник бойківських говірок: У 2-х ч.», Івана Ціхоцького «Людвігові говори» в художній інтерпретації Івана Франка (гуцульський діалект)» та «Діалектологічна компетенція Івана Франка (теоретична рецепція і артистична інтерпретація)», проаналізуємо лексеми на позначення назв осіб за різними ознаками.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** Мовознавчі аспекти художніх творів Івана Франка досліджували такі лінгвісти: І. Ковалик, Я. Януш, О. Сербенська, Я. Закревська, Л. Полюга, Т. Космеда, Л. Лисиченко, В. Грещук та І. Галенко. В основному увагу звернено на роль письменника у становленні літературної мови, на діалектну та застарілу лексику. Окремого дослідження, присвяченого лексиці на позначення назв осіб із урахуванням різних критеріїв, в україністиці не існує, тому тема є актуальною й потребує ретельного аналізу.

Сьогодні переважно досліджено назви осіб за видом діяльності, за етнічною чи територіальною належністю, лексеми-неологізми, що функціонують у ЗМІ. Так, М. П. Годована уклала «Словник-довідник назв осіб за видом діяльності» [3], Л. Кислюк описує так звані «репресовані» назви осіб, що сьогодні повертаються до життя [4], що особливо важливо в наш час. До аналізу таких слів звертається й Л. М. Томіленко, виокремлюючи основні групи лексики в українській перекладній лексикографії 1918–1933 років, мовознавець з'ясовує словотвірні особливості назв осіб за родом діяльності й порівнює їх із сучасними найменуваннями. Автор наголошує на потребі вивчення власне українських лексем, які вилучені в 1933 році з лексикографічних джерел й оголошені націоналістичними [9]. Лексикографічне дослідження, зокрема агентивно-професійні назви осіб, в ономазіологічному аспекті проводить і Я. В. Пузиренко [6]. Словотвірні особливості аналізованих лексем, зокрема нульсуфіксальних назв осіб спільного роду вивчає Г. Волинець: науковець описує семантичні типи таких іменників, їхній кількісний вияв, функційне навантаження нульсуфіксальних похідних у порівнянні з дериватами, у яких суфікс матеріально виражений [2,10]. Досліджуючи назви осіб кінця ХХ ст., О. Стишов називає тенденцію в сучасних ЗМІ до усунення з нормативного вжитку дериватів з суфіксами *-ач*, *-ець*, *-щик* і заміною їх

українськими відповідниками. Мовознавець також констатує той факт, що сьогодні відбувається процес відродження «забутих» (чи то заборонених, «репресованих») слів, оскільки суттєвою частиною лексики початку ХХ ст. є застарілі поняття, історизми, а головною ознакою є перехід із периферії до ядра словникового складу завдяки функційній активності передусім у мові ЗМІ [8, с. 88].

Етнокультурно детерміновані моделі творення іменників-назв осіб за місцем проживання досліджує Л. Савельєва, описуючи їхню мотиваційну базу. Специфіка підходу вченого до аналізу таких одиниць полягає у виявленні етнокультурно детермінованих моделей словотворення, що унаслідок кореляційні зв'язки назв осіб за місцем проживання з іншими лексико-семантичними групами в системі мови. У процесі дослідження встановлено, що природа екстралінгвальних факторів, які впливають на вибір мотивів номінації особи за місцем проживання, є гетерогенною й визначена інтересами суспільства, індивідуальними смаками та уподобаннями, позицією мовця чи його місцезнаходженням [7, с. 122]. Серед лінгвальних чинників дослідниця називає такі: динамічна неологізація, наявність інноваційних структурно-семантичних моделей, запозичення іншомовних лексичних одиниць, актуалізація власне української лексики. Крім загальнономовних тенденцій, мовознавець виокремлює специфічні риси: «твірною основою тут можуть слугувати будь-які онімні й апелювативні класи, а також їхні комбінації, що увиразнюють семантичну та структурну багатогранність досліджуваних назв» [7, с. 122].

Порівняльно-ономасіологічну характеристику десубстантивних іменників-назв осіб за професією здійснює В. Бойчук, зокрема дослідник описує внутрішню форму слова як ономасіологічну категорію, аналізує продуктивні типи внутрішньої форми іменників-назв осіб: результативність, об'єктність, інструментальність, зазначаючи, що «вони дають змогу не тільки заочно побачити формально-змістове різноманіття похідних утворень назв осіб, а й простежити універсальні й диференційні особливості в процесах категоризації позамовної дійсності носіями мов» [1, с. 72–73].

**Мета статті** – проаналізувати назви осіб із врахуванням їхньої семантики, мотиваційної бази, з погляду походження, розвитку, стилістичного навантаження та функціонування у творах І. Франка.

**Результати.** «Зведений словничок пояснення слів з видань творів Івана Франка» (далі – ЗСПС) дав змогу описати найпродуктивніші словотвірні моделі назв осіб із урахуванням не лише форманта, а й мотивувального слова. Аналіз фактичного матеріалу засвідчив переважне вживання запозичених формантів, що можна пояснити впливом іншомовної лексики на мовлення представників Західної України, вихідцем з якої був письменник, а також тісними контактами українців із представниками західних держав. Серед корінних афіксів у складі похідних одиниць продуктивними виявилися *-ник* й *-ар*. Деривати з формантом *-ник* представлені словотвірними моделями, мотиватором яких є «іменник+ник» зі значенням: 1) «особа за наявністю/відсутністю об'єкта володіння»: *загородник* – «однорядець, малоземельний або безземельний селянин» [44-2]; 2) «особа за стосунком до суб'єкта»: *зверхник* – «керівник, начальник» [46-1; 46-2]; *здекутник* – «екзекутник» [1], *здекуційник* – «екзекутор, судовий виконавець, екзекутор, що забирав речі за несплату податків чи боргів» [IX]; 3) «особа за посадою»: *коморник* – «судовий екзекутор» [23]; 4) «особа за ставленням до самого себе»: *інклюдник* – «затвірник» [35]; 5) «особа за назвою житла»: *комірник* – «квартирант, селянин, що не мав власної хати» [46-2], *вуличник* – «вул. хлопчисько, хуліган» [МО, VI]; 6) «особа за родом діяльності»: *липник* – «той, що дере лико» [XIX]; 7)

«особи за дією»: *галабурдник* – «буян» [ІФ, 1890]; 8) «стосунку до об'єкта роботи»: *гутник* – «робітник на скляному заводі, гуті» [14; V]; 9) «стосунку до військової справи»: *ленник* – «васал, що ніс військову службу за земельні володіння» [42]. Менш продуктивною є модель «дієслово+ник» зі значенням: «носія процесуальної ознаки чи стану»: *каланник* – «лентяй» [ІФ, 1890], *бесідник* – «учасник бесіди, співрозмовник» [IV], *войовник* – «воїн» [54], *ворохобник* – «бунтар, повстанець» [10].

Похідні слова з суфіксом *-ар(-яр)* представлені такими моделями: 1) «іменник+яр» зі значенням «особи за родом заняття, діяльності»: *кістяр* – «скупщик костей» [МО, V], *комісар* – «політичний районний урядник в колишній Австрії» [III], *лип'яр* – «людина, що працює при лепі (глині, землі)» [МО, V]; 2) «дієслово+яр» зі значенням «процесуальної негативної ознаки особи»: *легар* – «лежень, лентяй» [ІФ, 1890]; 3) «дієслово+яр» зі значенням «носія активної дії»: *бакуняр* – «контрабандист, що переносить тютюн» [14; 22]. Деривати з аналізованим формантом актуалізують мотиваційну ознаку об'єкта торгівлі: *гендляр* – «торговець» [XI], об'єкта догляду: *волар* – «пастух волів» [12; 25; VI]; об'єкта промислового виробництва: *байгар* – «робітник нафтових промислів» [23]; об'єкта ремесла: *гонтар* – «ремісник, що виробляє гонти» [III]; об'єкта на позначення ритуальних послуг: *грабар* – «гробок, могильник» [X].

За семантичним критерієм серед назв осіб виокремлюємо такі тематичні групи (далі – ТГ):

1) ТГ на позначення осіб за родом діяльності, що охоплює такі ЛСГ: «Судова справа»: *деліквент, авскульптант, альпад, бакуняр, атентант, виволаник*; «Фінансова сфера»: *акцептант, віритель*; «Управління, органи самоврядування»: *амстірен, беамтер, дигнітар, бурмістер, війт, діетарій, громадський*; «Зовнішня політика»: *амбасадор, відпоручник, віріліст*; «Ремесло»: *гонтар, грабар*; «Торгівля»: *грюндер, грюндер*; «Шкільна лексика, наука»: *академік, бурм, габілійчик, дідаскал*; «Релігія»: *алюмн, біскуп, візитатор, вікарій, галех, дієцезан*; «Робітництво»: *байгар, гутник*; «Астрономія»: *вирочень*; «Сільське господарство»: *ватаг, волар, геометра*; «Військова справа, козацтво»: *войовник, волонтер, ворохобник, джура*; «Видавнича справа»: *гісер*.

2) ТГ «назви людей за їхніми ознаками, поведінкою, манерою говорити» включає такі ЛСГ: «Зовнішність»: *відміна, відмінчя, гога*; «Розумова діяльність або відсутність розуму»: *анальфабет, бавван, валило, вар'ят, галай*; «Внутрішні якості»: *арогант, візіонер, гіпокрит, десперати*; «Манера говоріння»: *блягер, гадра, галабурда*; «Поведінка»: *бурда, вагабунд, вівандієрка, вівер, гбур, гевал*.

3) ТГ «назви осіб за належністю» вміщує такі ЛСГ: «Соціальний стан»: *дука, дідич, державець, бештанина, гуменний, драб, драбуга, блаватний*; «Родинні стосунки»: *годе, дедик, дедьо, братанок, братова, бадіка, бадічка, вуйко, вуйчанин*; «Етнічна належність»: *азіміт, бойки, даки, гелоти*; «Титул, сан»: *ага, архікнязь, баша, бей*; «Належність до ордену»: *бенедиктинець, василіяни*.

4) ТГ «назви людей за проживанням» охоплює такі ЛСГ: «Місце проживання»: *баніт*; «Спосіб проживання»: *галапас, галган*.

Дослідження лексико-семантичних груп назв осіб засвідчив переважне вживання застарілої лексики, частина вийшла з активного вжитку через зникнення професій, занять, ремесел, інші назви мають синоніми-відповідники в сучасній мові, третю групу складають назви, що функціонують і тепер: одні з тим самим значенням, інші змінили, звузили чи розширили своє значення.

За вживаністю переважають пасивні лексеми-архаїзми та історизми. Серед слів, які мають відповідники в сучасній мові, виокремлено архаїзми таких різновидів:

– лексико-фонетичні, напр.: *годованець* – «людина, що перебуває на утриманні у когось» [21], *дзяд* – «старець, дід, жебрак» [I], *гранатир* – «гренадер» [XIII];

– лексико-словотвірні: *голод друга* – «голодранець» [IV]; *головач* – «голова, начальник якої-небудь установи»: (III).

Семантичної модифікації зазнала лексема *академік*: у Франка – це «студент університету»: *Бо хто такі наші? Студенти, академіки, ну, а в них який стосунок з робітниками?*; «учень гімназії» [VI, XI], у сучасній мові – [лат. *academicus* – академічний] – 1) вчене звання дійсного члена академії; 2) особа, яка має це звання. Зазнала змін у семантичній структурі лексема *декан* – «благочинний піп, начальник церковно-адміністративного району; благочинний, священник, що очолював церковне управління певної кількості парафій; начальник деканату, адміністративно-церковної одиниці, священник» [46]. У сучасній мові – це керівник факультету у вищому навчальному закладі. Такі слова зараховуємо до семантичних архаїзмів.

До історизмів, тобто слів, які вийшли з ужитку через зникнення понять, що вони позначали, належать такі: *бакуняр* – «контрабандист, що переносить тютюн» [14; 22], від слова *бакун* – сорт тютюну; *блаватний* – (купець) – «торгівець шовками; мануфактурний» [3; 4], *війт* – «виборний голова громади; сільський староста» [XIX], *возний* – «казенний посильний; кур'єр» [XII].

Аналіз назв осіб за походженням дав змогу виокремити лексеми праслов'янського походження: *гірняк* – «верховинець, житель гір» [IV, VI], *віритель* – «кредитор, позикодавець» [III, IX] та запозичені: з польської: *боївник* – «борець» [14] пол. *bojownik* – борець; *вуличник* – пол. *ulicznik* – вул. хлопчисько, хуліган [VI]; *горалі* – пол. «верховинці» [46], з нім. *гунцвот* – «Hundsfoot» – «гультай» [VI], у польській мові та говірках Галичини вживається в переносному значенні «негідник, мерзотник, шельма»; *ад'юнкт* – «нижчий судовий чин» [33]; з грецької: *гіпокрит* – «лицемір, лукава людина, що приховує своє справжнє обличчя» [XI; XII], *гіропітатор* – «корчмар» [VII]; з латинської: *деліквент* – «засуджений до страти» [20], *денунціант*, *денунціацій* – «донощик» [XX]; з єврейської: *бельфер* – «учитель» [18; II; III; V], *бухер* – «хлопець, підліток» [VIII], *гаус юд* – «галицький єврей» [44-1], *гешефтман* – «купець, торговець» [X].

Дослідження функцій і стилістичного вживання назв осіб засвідчило вживання таких груп лексики: діалектизми, вульгаризми, лайливі слова, зневажливі лексеми, арготизми, іронічно забарвлені слова: *бетяр* (вул.) – «гультай, волоцюга», *гавган* (лайл.) – «шибеник, бешкетник», *газда* (арг.) (з угор.) – «староста камери», *дід* (арг.) – з пол. «жебрак, прошак», *боритель* (ірон.) – «борець».

**Висновки і перспективи.** Отже, лексика на позначення назв осіб, ужита у творах, засвідчує геніальність та велич Івана Франка, багатогранність його таланту в усіх галузях науки, культури. Дослідження ідіолекту письменника можуть активізувати малопродуктивні в сучасній мові словотвірні моделі або відроджувати «забуті, репресовані» власне українські лексеми. Перспективою подальших досліджень може бути ономазіологічна структура назв осіб, зокрема внутрішня форма мотивувального слова в похідних утвореннях.

### **Список умовних скорочень «Зведеного словничка пояснення слів з видань творів Івана Франка»**

Франко І. Я. Твори в 50-ти томах (54 томи в 56 книгах і том покажчика купюр). – К : «Наукова думка», 1976–2010 – [1–55].

І. Франко, Твори: в 20-ти томах. – К. : Держлітвидав України, 1950–1956 – [I–XX].

Пояснене менше уживаних слів // В поті чола: Образки з життя робучого люду. – Львів : 3 друк. Т-ва ім. Шевченка, 1890. – С. 310–320 – [ІФ–1890].

Іван Франко «Петрії і Довбущуки» // Друг, 1875 – [ІФ–1875].

Іван Франко «Як Юра Шикманюк брів Черемош» // Літ.-наук. вісник. – 1906 – [ІФ–1906].

Іван Франко. Панталаха. І інші оповідання. – Львів, 1902 – [ІФ–1902].

Василь Лев. Західно-українські елементи мови в ранній творчості Івана Франка // ЗНТШ. – Т. СХСVIII. – 1981; С. 101–119 – [ВЛ].

Олекса Горбач. Вулично-тюремні арготизми у Франковій прозі // ЗНТШ. – Т. 177. – 1963. – С. 197–206 – [ОГ].

Михайло Онишкевич. Полонізми і діалектизми (бойкізми) та їх коментування в 20-томнику творів – [МО]:

т.1 : Іван Франко : Статті і матеріали. – Львів, 1963. – Зб. 10. – С. 139–153;  
тт. 3–4 : Питання слов'янського мовознавства. 1963. Кн. 9. С. 36–51;  
т. 5: Іван Франко. Статті і матеріали. 1964. Зб. 11. С. 182–194;  
«Діалектологічна компетенція Івана Франка (теоретична рецепція і артистична інтерпретація) // Вісник Львів. ун-ту. Серія філол. – 2009. – Вип. 46. – Ч. II. – С. 207–216 [ІЦ–2009].

Онишкевич М. Й. Словник бойківських говірок : У 2-х ч. К. : Наук. думка, 1984. – 1012 с. – [СБГ].

### **Список використаних джерел**

1. Бойчук, В. Порівняльно-ономасіологічна характеристика десубстантивних іменників-назв осіб за професією в українській та англійській мовах [Текст] / В. Бойчук // Мовознавчий вісник : зб. наук. пр. / Відп. ред. Г. І. Мартинова. – Черкаси, 2012. – Вип. 14–15. – С. 68–75.

2. Волинець, Г. Особливості нульсуфіксальних назв осіб спільного роду [Текст] / Г. Волинець // Лінгвістичні студії. – Донецьк, 2008. – Вип. 17. – С. 150–154.

3. Годована, М. П. Словник-довідник назв осіб за видом діяльності [Текст] / М. П. Годована. – К. : Наукова думка, 2009. – 176 с.

4. Кислюк, Л. Нове життя репресованих слів / Л. Кислюк // Світогляд, 2008. – № 2. – С. 80.

5. Кислюк, Л. Узуальне й okazіональне в авторських новотворах назв особи [Текст] / Л. Кислюк // Мовознавчий вісник : зб. наук. пр. / Відп. ред. Г. І. Мартинова. – Черкаси, 2012. – Вип. 14–15. – С. 56–62.

6. Пузиренко, Я. В. Агентивно-професійні назви осіб жіночої статі в лексикографічному описі та узусі [Текст] / Я. В. Пузиренко : автореферат дис. канд. філол. наук : 10.02.15 – загальне мовознавство. – К., 2005. – 21 с.

7. Савельєва, Л. Етнокультурно детерміновані моделі творення іменників-назв осіб за місцем проживання [Текст] / Л. Савельєва // Мовознавчий вісник : зб. наук. пр. / Відп. ред. Г. І. Мартинова. – Черкаси, 2007. – Вип. 5. – С. 121–128.

8. Стишов, О. А. Українська лексика кінця ХХ століття : (На матеріалі засобів масової інформації) [Текст] / О. А. Стишов. – [2-ге вид., переробл.]. – К. : Пугач, 2005. – 388 с.

9. Томіленко, Л. М. Назви осіб за родом діяльності в українській перекладній лексикографії 1918–1933 рр. Режим доступу //: eprints. zu edu.ua
10. Харченко, С. Актуальні питання кодифікації синтаксичної норми української літературної мови в словнику / С. В. Харченко // UCRAINICA VI. Současná ukrajinistika. Problémy jazyka, literatury a kultury. AUPO. Facultas Philosophica. Philologica 103–2014. – Olomouc : Univerzita Palackého v Olomouci, 2014. – С. 90–93.

### References

1. Boychuk, V. (2012). Comparative-onomasiological characteristics of desubstantivized nouns-persons' names according to their profession in the Ukrainian and the English languages. *Movoznavchyi visnyk : zb. nauk. pr. / Vidp. red. H. I. Martynova. (Linguistic Herald: collection of scientific works/ Ed. by A. I. Martynova).* Cherkasy. 2012. 14-15, 68-75 (in Ukr.)
2. Volynets, G. (2008). Peculiarities of persons' names of common gender with zero-suffix. *Linhvistychni studii. (Linguistic Studios).* Donetsk. 17, 150-154 (in Ukr.)
3. Godovana, M. P. (2009). Glossary of persons' names according to the type of activity. K.: Naukova Dumka. 176 (in Ukr.)
4. Kyslyuk, L. (2008). New life of repressed words. *Svitohliad. (Svitoglyad).* 2, 80 (in Ukr.)
5. Kyslyuk, L. (2012). The usual and the occasional in the author's neologisms denoting persons' names *Movoznavchyi visnyk : zb. nauk. pr. / Vidp. red. H. I. Martynova. (Linguistic Herald: collection of scientific works/ Ed. by A. I. Martynova).* Cherkasy. 14-15, 56-62 (in Ukr.)
6. Puzyrenko, Ya. V. (2005). Agent-professional women's names in lexico-graphical description and in usage: Synopsis of the dissertation for a candidate degree in philology, speciality 10.02.15 - general linguistics. K. 21(in Ukr.)
7. Savelyeva, L. (2007). Ethno-culturally determined patterns of forming nouns-persons' names according to their place of living. *Movoznavchyi visnyk : zb. nauk. pr. / Vidp. red. H. I. Martynova. (Linguistic Herald: collection of scientific works/ Ed. by A. I. Martynova).* Cherkasy. 5, 121-122 (in Ukr.)
8. Styshov, O. A. (2005). Ukrainian vocabulary of the end of the XXth century: (On the material of Mass Media) [2nd edition]. K.: Pugach, 388 (in Ukr.)
9. Tomilenko, L. M. (2014). Persons' names according to the type of their activity in the Ukrainian translated lexicography of 1918-1933. Access//: eprints.zu edu.ua (in Ukr.)
10. Kharchenko, S. V. (2014) Aktualni pytannia kodyfikatsii syntaksyschnoi normy ukrainskoi literaturnoi movy v slovnyku [Current issues of codification of syntactic rules of the Ukrainian language in the dictionary] *Ukrainian studies VI. Modern Ukrainian. Issues of language, literature and culture. AUPO. Faculty of Philosophy. Philology 103-2014. - Olomouc: Palacky University in Olomouc, 90-93.*

### **КЛАССИФИКАЦИЯ ЛЕКСЕМ НА ОБОЗНАЧЕНИЕ ЛИЦ (на materiale «Возведенного словарика объяснения слов из изданий произведений Ивана Франко»)**

**Л. И. Лонская**

**Аннотация.** В статье проанализированы лексемы на обозначение лиц за словообразовательными особенностями, семантикой, происхождением, употребляемостью, стилистической нагрузкой и функциями. Выяснено, что самыми производительными являются словообразовательные модели с формантами -ник и -ар. Дериват с суффиксом -ник представлен десятью

словообразовательными моделями, с суффиксом -ар - тремя. Мотиватором производных образований есть преимущественно существительные, реже - глаголы. Осуществлена семантическая классификация анализируемых лексем, в пределах которой выделены тематические и лексико-семантические группы. Описана лексика с точки зрения ее употребления, в частности, исследованы разновидности архаизмов и историзмы. По происхождению выделены праславянские и заимствованные (из польского, немецкого, греческого, латинского, еврейского языков) лексемы. Выявлены лексемы, которые не принадлежат к литературному языку: диалектизмы, арготизмы, вульгаризмы, ругательные слова, а также негативно коннотированные лексемы (пренебрежительные и ироничные).

**Ключевые слова:** названия лиц, производительная модель, дериват, мотивировочное слово, словообразовательная модель, тематическая группа, лексико-семантическая группа, архаизм, историзм, заимствованная лексика, диалектизм, арготизм

### CLASSIFICATION OF LEXEMES DENOTING PERSONS (ON THE BASIS OF "TOTAL GLOSSARY OF WORDS FROM IVAN FRANKO'S WRITINGS") L. I. LONS'KA

**Abstract.** Introduction. Lexemes denoting persons are of great interest to researchers. Such kind of lexemes are presented in Ivan Franko's complete works. A large part of them is given in modern lexicographical sources; the other part of words is less understandable for a speaker, that's why the actuality of the problem is evident.

The aim of the article is to analyse persons' names taking into consideration their semantics, motivational basis, their origin, development, stylistic meaning and their functioning in Ivan Franko's writings.

Methods of Investigation. The main method of investigation is structural. It is used to determine the most productive word-building patterns of derivatives. Analytico-descriptive method is used to find out structural and word-building peculiarities of persons' names.

Investigation Results. The analysis of persons' names determined the most productive word-building patterns. They are the patterns with -nyk and -ar endings. Derivatives with -nyk-suffix are presented by ten word-building patterns. Derivatives with -ar-suffix are presented by three word-building patterns. The basis for derivatives are mostly nouns, less often - verbs.

The author singles out thematic and lexico-semantic groups in the limits of the semantic classification. The investigation of lexico-semantic groups of persons' names determined preferential usage of outdated words. Some of them fell out of active use because of the disappearance of these professions, occupations, trades. Other names have synonyms-correspondents in the Modern Ukrainian language. The third group comprises names that function nowadays. From the point of view of their usage the author singled out such types of archaic words: lexico-phonetical and lexico-word-building. One more type of archaic words is presented by semantic archaic words. They are old words which acquire new meanings in the Modern Ukrainian language. According to their origin the author singles out parent Slavic lexemes and borrowed lexemes (from Polish, German, Greek, Latin, Hebrew). The author also examines words which don't belong to literary language: dialectal words, vulgarisms, slangisms and words with negative connotations (scornful and ironic connotations).

*The Author's Personal Contribution. The author was the first person who collected and examined a great number of lexemes denoting persons, which are presented in the Ivan Franko's complete works. The author also carried out complex investigation of persons' names according to their semantics, word-building peculiarities, origin, frequency of usage, stylistic meanings.*

*Conclusion. The lexemes denoting persons' names testify Ivan Franko's genius and greatness, his many-sided talent. The investigation of the writer's idiolect can activate non-productive word-building patterns and to revive "forgotten, repressed" Ukrainian lexemes.*

**Keywords:** persons' names, production pattern, word-building pattern, thematic group, lexico-semantic group, archaic words, historical words, borrowings, dialectal words, argotisms

УДК 81.23

## **ВЗАИМОСВЯЗЬ ЭТНИЧЕСКОЙ, КОНЦЕПТУАЛЬНОЙ И ЯЗЫКОВОЙ КАРТИН МИРА**

**М.В.РУМЯНЦЕВА**, кандидат филологических наук, старший преподаватель,  
**Костанайский государственный университета  
имени А. Байтурсынова**

E-mail: [m.rumjanzewa@rambler.ru](mailto:m.rumjanzewa@rambler.ru)

**Аннотация.** В статье рассматривается проблема соотношения понятий этническая, концептуальная и языковая картины мира; дается определение ментальности; описывается концепт как единица ментальности. Автором предложено определение ментальности, которая понимается как мирозерцание в категориях и формах родного языка, соединяющих в себе интеллектуальные, духовные и волевые качества национального характера в типичных его проявлениях; описывается концепт как единица мыслительной деятельности, квант структурированного знания. Разные языки придают картинам мира некоторую специфику, обусловленную культурно-климатическими условиями жизни, этнической значимостью предметов, явлений, процессов, которые порождаются спецификой деятельности, образом жизни и культурой данного народа.

**Ключевые слова:** этническая картина мира, концептуальная картина мира, языковая картина мира, ментальность, концепт

**Актуальность.** В последние десятилетия одним из важнейших направлений лингвистики стало исследование проблемы отображения в сознании человека целостной картины мира, фиксируемой языком. Чтобы решать эту проблему, важно выяснить, как соотносятся между собой такие понятия, как этническая, концептуальная и языковая картины мира.

Итак, мировидение каждого народа складывается в картину мира: «Каждая цивилизация, социальная система характеризуется своим особым способом восприятия мира» [6]. Этот способ формируется в процессе практической деятельности людей на основе их собственного опыта и традиций,